

CENTENARI JOAN OLIVER: NOTÍCIES PER A UN BALANÇ

El 29 de novembre de 1999 es va escaure el centenari del naixement de Joan Oliver, i per aquest motiu, al llarg de l'any esmentat es va celebrar un seguit d'actes d'homenatge que es van fer especialment freqüents durant l'últim trimestre de l'any. També van aparèixer diverses publicacions que van contribuir a donar ressò a aquest centenari. Ens és impossible de donar una notícia exhaustiva de les sessions commemoratives, i per tant, aquí només deixarem constància dels actes que, al nostre entendre, van resultar més rellevants o significatius.

En l'àmbit dels actes acadèmics, les conferències i les taules rodones, cal esmentar en primer lloc *Per una lectura de Pere Quart*, de Joaquim Molas, conferència inaugural del curs 1999-2000 de l'Ateneu Barcelonès, pronunciada a la sala d'actes de l'esmentada entitat el 20 d'octubre de 1999. El professor Molas hi va fer un replantejament general dels elements d'interès permanent de la poesia d'Oliver. El mateix Ateneu Barcelonès, conjuntament amb la Institució de les Lletres Catalanes, havia organitzat, el 25 de maig i a la mateixa sala d'actes, la taula rodona *Joan Oliver (Pere Quart), evocació i permanència*, amb les intervencions d'Ignasi Riera (*Evocació personal de Joan Oliver*), Helena Mesalles (*La poesia de Pere Quart i la prosa de Joan Oliver*) i Miquel M. Gibert (*El teatre de Joan Oliver*).

L'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, dins el cicle «Converses a Barcelona», va celebrar el centenari amb dues taules rodones que van tenir lloc a l'Espai 4 del Palau de la Virreina el 27 de maig i el 3 de juny, titulades respectivament *Joan Oliver, record i memòria de l'home* i *Joan Oliver, Pere Quart i els seus lectors*. En la primera hi van participar Lluís Izquierdo, Josep M. Ripoll i Ricard Salvat, tres persones que van conèixer i tractar l'escriptor, que van donar una visió contrastada de l'activitat literària i de l'activisme cívic d'Oliver. En la segona, hi van prendre part Helena Mesalles, Jordi Llavina i Miquel M. Gibert, que no van conèixer personalment l'escriptor, però que han estudiat diversos aspectes de la seva obra.

També Joaquim Molas, amb Joaquim Horta, va parlar de *Joan Oliver i l'activitat literària i editorial dels anys de plenitud (1956-1986)*. Un testimoni personal, a l'auditori del Casal Pere Quart, de Sabadell, el 25 de novembre.

El 26 de novembre, amb motiu de la concessió del Premi Born de teatre, a Ciutadella de Menorca, Miquel M. Gibert va pronunciar la conferència com-

morativa *El teatre de Joan Oliver, un projecte fallit?*, a la sala d'actes del Cercle Artístic.

El 24 d'agost la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent, havia retut homenatge a Oliver en una sessió en la qual van intervenir Isidor Cònsul, Ignasi Riera, Antoni Dalmases i Frederic Roda. Altrament, una mostra de fotografies sobre la vida i l'obra de l'escriptor, cedides per la seva filla Sílvia, va ser exposada durant els deu dies de durada d'aquesta universitat d'estiu.

El Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències va dedicar un dels cursos de l'Escola d'Estiu de 1999 a *La poesia, el teatre i la narrativa de Joan Oliver/ Pere Quart en el seu centenari*. El curs es va desenvolupar entre l'1 el 14 de juliol, i en van ser professors: Montserrat Corretger, que es va ocupar de la poesia de Pere Quart; Isidor Cònsul i Àlex Broch, que van analitzar la prosa oliveriana, i Miquel M. Gibert, que va tractar la literatura dramàtica de l'escriptor.

L'Ajuntament de Sabadell i la Fundació Caixa de Sabadell, en col·laboració amb la Universitat Autònoma de Barcelona, van organitzar un seminari del cicle «La Universitat a l'Abast de Tothom» sobre *L'obra literària de Joan Oliver*. El seminari va tenir lloc els dies 3, 10, 17 i 24 de novembre de 1999 al Casal Pere Quart, de Sabadell. Hi van intervenir Ramon Panyella (*L'home i l'escriptor i L'obra en prosa de Joan Oliver*; dies 3 i 17, respectivament) i Jaume Aulet (*Per a una lectura de la poesia de Pere Quart i Les propostes teatrals de Joan Oliver*; dies 10 i 24, respectivament).

D'entre les commemoracions d'abast més popular cal destacar l'homenatge de Comissions Obreres del Baix Llobregat a Joan Oliver durant el mes de setembre de 1999, a Cornellà. N'assenyalem les manifestacions i els actes següents: obertura de «Marines soledats», una esplèndida exposició fotogràfica itinerant sobre la vida i l'obra de l'escriptor realitzada per la Fundació La Mirada, de Sabadell, amb la col·laboració de la Institució de les Lletres Catalanes: representació de *Ball robat*, el 10 de setembre, a càrrec del grup teatral Atressi, de Comissions Obreres del Vallès Occidental, i un recital de poemes de Pere Quart, el 17 de setembre, amb Ramon Muntaner, Quico Pi de la Serra, Núria Candela, Cinta Masip i Feliu Formosa.

Esmement, igualment, els diversos actes celebrats entre octubre i desembre a la Casa Golferichs, de Barcelona, i organitzats per l'Àrea de Cultura de l'Associació de Veïns del Barri de Sant Antoni: l'espectacle del grup El Triangle, dirigit per Ignasi Roda, *Demano la paraula prèvia*, sobre poemes i fragments dramàtics de Joan Oliver, representat els dies 22 i 24 d'octubre; la presentació, el 28 d'octubre, dels volums *Obra en prosa*,¹ *Epistolari*² i *El teatre de Joan Oliver*,³ per Isidor

1. Joan OLIVER, *Obra en prosa* (Barcelona, Proa, 1999; «Obres Completes de Joan Oliver», 4).

2. XAVIER BENGUEREL i Joan OLIVER, *Epistolari* (a cura de Lluís Busquets i Grabulosa. Barcelona, Proa, 1999).

3. Miquel M. GIBERT, *El teatre de Joan Oliver* (Barcelona, Publicacions de l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, 1998; «Monografies de Teatre», 36).

Cònsul, Ignasi Riera, Helena Mesalles, Lluís Busquets i Grabulosa i Miquel M. Gibert; la taula rodona, l'11 de novembre, sobre la figura, l'obra i la significació política de Joan Oliver amb la participació de Lluís Izquierdo, Ricard Salvat i Heribert Barrera; el recital de poesia musicada de Pere Quart, a càrrec de Cinta Masip i Toti Soler, el 18 de novembre; la presentació de l'esmentada exposició «Marines soledats», entre el 23 de novembre i el 4 de desembre; el recital de poemes de Pere Quart per Celdoni Fonoll, el 23 de novembre, com a obertura de l'exposició; la interpretació de *Bestiari*, concert de Manuel García Morante sobre el llibre homònim de Pere Quart, el 30 de novembre; la presentació pel grup teatral del Cercle Catòlic de Gràcia i El Triangle, el 16 de desembre, de l'espectacle *Recordant Pere Quart*, sobre fragments de poesia i prosa de l'escriptor, i la lectura dramatitzada de poemes de Nadal de Pere Quart, el 23 de desembre, a càrrec d'El Triangle i de membres de l'Associació d'Espectadors del Teatre Lliure.

El Centre Català del Pen Club, que va ser presidit per Joan Oliver entre 1973 i 1978, en col·laboració amb l'editorial Proa, va auspicar una enganxada de cartells amb els poemes *Vaca suïssa* i *Corrandes d'exili*, de Pere Quart, a la Rambla de Sabadell i a la de Barcelona els dies 25 i 26 de novembre.

Pel que fa a les representacions dramàtiques, cal recalcar la difusió que va obtenir l'espectacle *Això guixa*, sobre textos diversos de Joan Oliver, amb dramaturgia de Marta Pessarrodona, dirigit per Pere Planella i interpretat per Montse Guallar i Ignasi Riera. Va ser estrenat al Mercat de les Flors el 22 de juliol, dins del Grec-99, Festival d'Estiu de Barcelona, i hi va ser representat fins al 27. Entre el 21 de setembre i el 3 d'octubre va ser reposat al Museu d'Història de Catalunya i, posteriorment, va arribar a diferents ciutats catalanes. En la Mostra de Teatre Universitari, inclosa en el Grec-99, Magisteri Teatre-Mag Poesia, grup de la Universitat de les Illes Balears, va representar el 2 de juliol *La fam*, en sessió única, a la sala La Cuina de l'Institut del Teatre.

A Sabadell, a la sala Miguel Hernández, es van fer diverses sessions de l'espectacle de titelles *Bestiari*, amb narració de David Laín i música de Manel Hernández, entre el 28 de novembre i el 3 de desembre. També l'esmentat grup Atressi també va representar *Ball robat* a l'auditori del Casal Pere Quart, els dies 6 i el 7 de novembre. Tres espectacles poètics hi van recordar, al teatre del Sol, Joan Oliver i la denominada Colla de Sabadell: *Als meus supervivents*, de Joan Oliver (Pere Quart), amb direcció de Feliu Formosa i Emili del Bas (8 de novembre); *Ja és hora que se sàpiga*, un excel·lent homenatge de Núria Candela a Pere Quart que va arribar a diversos indrets del país (22 de novembre), i *Quina colla!*. *La Colla de Sabadell: Joan Oliver, Francesc Trubal, Armand Obiols*, amb direcció de Fanny Bulló i posada en escena d'Artur Trias (26, 27 i 28 de novembre).

També a Sabadell, l'Ajuntament de la ciutat i la Fundació Caixa de Sabadell van organitzar el 3 de desembre, a l'auditori del Centre Cívic de Can Rull, un concert de música de cambra, amb Montserrat Solà, soprano, i Manel Ortega-Ferrer, contrabaix. Entre altres peces, hi van ser interpretades *Tirallonga dels monosíl·labs* i *Decapitacions*, amb música de J. M. Pladevall i M. Vila, respectivament.

Les mateixes entitats van promoure, el 29 de desembre, a l'auditori de la Caixa de Sabadell, un Concert Homenatge a Joan Oliver Pere Quart, amb Manuel García Morante, piano, i Montserrat Torruella, Irene Martínez, Marta Fiol i Josep Pieres, cant. S'hi van interpretar poemes de Pere Quart musicats per diversos compositors.

Per la seva ambició hem de remarcar la importància d'*Ària del diumenge*, un muntatge del Teatre Nacional de Catalunya dirigit per Carlota Subirós a partir de la poesia, la literatura dramàtica i l'obra assagística de Joan Oliver. Tot i que només va ser a la cartellera entre el 16 i el 26 de desembre, a la Sala Petita, va assolir una nivell de qualitat més que destacable i, a més, va significar la primera aproximació d'una directora molt jove al conjunt de la literatura oliveriana, amb la consegüent possibilitat d'oferir-ne una lectura nova i obrir-li una perspectiva de futur. Anteriorment, el Teatre Lliure havia posat en escena, entre el 10 de febrer i el 28 de març de 1999, *Tot esperant Godot*, traducció de Joan Oliver de la peça de Samuel Beckett, amb direcció de Lluís Pasqual. D'altra banda, Núria Candela va portar per diversos indrets del país l'excel·lent espectacle poètic *Ja és hora que se sàpiga*, bastit sobre poemes de Pere Quart.

Pel que fa a les exposicions fotogràfiques, a part de «Marines soledats», també hem de subratllar l'atractiu d'una altra exposició, que no es limitava a la figura i l'obra oliverianes sinó que resseguia l'evolució biogràfica i literària de la Colla: «La Colla de Sabadell, entre el noucentisme i l'avantguarda», oberta al Casal Pere Quart, de Sabadell, entre el 5 i el 29 de novembre de 1999. La van organitzar conjuntament l'Ajuntament de Sabadell, la Fundació Caixa de Sabadell i la Fundació La Mirada. Una altra exposició, aquesta pictòrica, molt suggeridora va ser «Guinovart a Pere Quart: retaule d'un temps mutilat», unes pintures realitzades a partir de motius extrems de *Les decapitacions*, que van ocupar l'Espai Guinovart, d'Agramunt (Urgell), entre l'11 de juny i el 27 de juliol.

Coincidint amb la celebració del centenari de Joan Oliver, la Videoteca dels Països Catalans, en la col·lecció «Viure i escriure», va editar el vídeo *Joan Oliver/ Pere Quart, l'escepticisme apassionat*, amb direcció literària de Joan Perera i direcció tècnica de Josep Oller. El vídeo, de seixanta-quatre minuts de durada i de caràcter divulgatiu, presenta fragments de l'obra oliveriana llegits per Núria Candela i il·lustrats per Joan Cruspina. Recull declaracions de Sílvia Oliver, Ignasi Riera, Joaquim Molas, Helena Mesalles i Josep M. Benet i Jornet. Se'n van fer dos actes de presentació: el primer el 18 de novembre a l'Ateneu Barcelonès, amb la projecció de fragments del vídeo i les intervencions d'Ignasi Riera, Joan Perera, Joan Oller i Miquel M. Gibert; el segon, a la Fundació Caixa de Sabadell —entitat patrocinadora del vídeo, juntament amb la Institució de les Lletres Catalanes i la Diputació de Barcelona—, també amb una selecció de fragments del vídeo i les intervencions d'Oriol Civil —tinent d'alcalde de l'Àrea de Territori de l'Ajuntament de Sabadell—, Manuel Grau —president de la Caixa de Sabadell—, Ignasi Riera, Joan Perera, Josep Oller i Miquel M. Gibert.

A part dels llibres esmentats en les notes 1, 2 i 3, cal destacar dues publicacions de la Institució de les Lletres Catalanes: *Centenari Joan Oliver/ Pere Quart (1899-1999)*⁴ i *Teatre de guerra i revolució de Joan Oliver*.⁵ La primera forma part de la col·lecció que ha anat apareixent els últims anys d'opuscles commemoratius del centenari de diversos escriptors. Coordinat per Albert Ibáñez, presenta una tria breu de poemes i proses de l'escriptor, i articles d'Ignasi Riera, Helena Mesalles, Josep M. Balaguer i Miquel M. Gibert, a més d'una bibliografia de Joan Oliver elaborada per Lluís Busquets i Grabulosa. També recull una selecció de treballs discogràfics amb textos de l'escriptor, una bibliografia sobre Oliver i una relació de traduccions de la seva obra a altres llengües. D'entre els articles esmentats abans, cal fer ressaltar les pàgines, excel·lents, que Josep M. Balaguer dedica a la prosa oliveriana.

Teatre de guerra i revolució... és una de les aportacions més rellevants al centenari. La investigació de Francesc Foguet i Boreu sobre el teatre català de la Guerra Civil va permetre rescatar de les pàgines de «L'Esquella de la Torratxa» un seguit de textos dialogats curts d'argument bèl·lic i publicats al llarg del conflicte de manera anònima. Considerant diversos trets estilístics i temàtics, Foguet va atribuir-ne sis, com a mínim, a la ploma d'Oliver. Són els que ha editat en aquest opuscle.

L'editorial Proa va reeditar, ampliat, el volum *Obra poètica de Pere Quart*⁶ i *Teatre original*.⁷ La presentació d'ambdós volums es va fer a Sabadell, al Casal Pere Quart, el 25 de novembre.

Entrat el 2000, Ignasi Riera ha publicat una biografia de l'escriptor: *Joan Oliver/ Pere Quart. L'inventor de jocs*.⁸ El mèrit principal de Riera és que hi ha aplegat, tal com pretenia, una àmplia base documental que serà molt útil per a una biografia futura de caràcter més interpretatiu.

Quant a les publicacions periòdiques, «Serra d'Or» va dedicar a l'escriptor el dossier *En el centenari de Joan Oliver*, dins el número 475-476, corresponent a juliol-agost de 1999. Hi havia articles d'Ignasi Riera (*Joan Oliver / Pere Quart o l'inventor de jocs*, ps. 40-42), Jaume Aulet (*Joan Oliver i les seves circumstàncies. Apunts per a una relectura de la poesia de Pere Quart*, ps. 43-46, molt interes-

4. *Centenari Joan Oliver / Pere Quart (1899-1999)* (Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes, 1999).

5. *Teatre de guerra i revolució de Joan Oliver* (a cura de Francesc Foguet i Boreu. Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes, 1999).

6. Joan OLIVER, *Obra poètica* (edició i epíleg d'Helena Mesalles. Barcelona, Proa, 1999; «Obres Completes de Joan Oliver»). El llibre recull els poemaris que la primera edició, el 1975, no podia recollir perquè van ser publicats posteriorment: *Trenta mil mots* (1977), *Poesia empírica* (1981) i *Refugi de versos* (1987). També molts poemes inèdits o no publicats en llibre.

7. Joan OLIVER, *Teatre original* (pròleg i edició de Miquel M. Gibert. Barcelona, Proa, 1999; «Obres Completes de Joan Oliver»). El volum reproduïx l'aparegut el 1977 amb pròleg de Xavier Fàbregas. L'edició manté la selecció d'obres dramàtiques pròpies que va fer Joan Oliver i, igualment, el pròleg esmentat de X. Fàbregas.

8. Ignasi RIERA, *Joan Oliver / Pere Quart. L'inventor de jocs* (Barcelona, Proa, 2000).

sant), Helena Mesalles (*De la candidesa congènita dels catalans*, ps. 47-50), Josep M. Balaguer (*Knockin' on heave'ns door. Sobre la narrativa de Joan Oliver*, ps. 51-53), Miquel M. Gibert (*Per una revaloració del teatre de Joan Oliver*, ps. 54-57) i Frederic Roda (*L'ADB de Joan Oliver*). El dossier oferia, a més, quatre poemes inèdits amb presentació d'Helena Mesalles. Pel que fa a la premsa diària, Oliver i el centenari van ser, amb el títol *L'incòmode centenari*, el tema central del suplement literari «Llibres», número 61, d'«El Periódico de Catalunya», número 7372, del 10 de setembre de 1999. També l'edició catalana d'«El País», número 8086, del dijous 8 d'agost de 1999, va dedicar a l'escriptor les pàgines centrals del suplement «Quadern». Especialment reeixit va ser el suplement de 20 pàgines que «El 9 nou», en l'edició del Vallès, va oferir el 27 de novembre als lectors per celebrar el centenari d'Oliver.

Persones diverses van assenyalar, en entrevistes i articles, les reticències del poder polític català a reconèixer plenament la importància de l'obra oliveriana pel to crític que hi domina i per l'actitud distanciada i combativa adoptada per Oliver respecte a figures i institucions que han estat determinants en la història recent de Catalunya i Espanya. És a dir, que l'esperit profundament inconformista de l'escriptor n'ha perjudicat l'acceptació pública oficial.

Aquestes reflexions ens semblen encertades només en part, perquè és cert que les institucions polítiques més representatives no van dedicar a Joan Oliver cap sessió d'homenatge que en significués un reconeixement institucional inqüestionable. Ara bé, aquestes institucions van organitzar o propiciar uns actes més discrets amb els quals van salvar l'escriptor de l'oblit oficial complet. En opinió nostra, això no es deu únicament a la inquietud que pot provocar la posició iconoclasta d'Oliver, sinó al fet que la seva obra, sobretot la poètica, que ha estat la més valorada, avui no suscita l'adhesió tan àmplia que va desvetllar durant els anys seixanta i setanta tant en l'àmbit literari com en altres sectors socials. Per tant, les institucions polítiques també han actuat conseqüentment amb aquesta minva, tant per motius històrics com estètics, de la presència de l'obra d'Oliver en la societat catalana. L'escassíssima implicació, amb molt poques excepcions, en la celebració dels crítics, els professors universitaris i els escriptors de més prestigi ho posa en evidència. En aquest aspecte, i en molts d'altres, Joan Oliver no és Josep Pla, i la celebració dels centenaris respectius ho proclama amb contundència. Però tampoc no és Llorenç Villalonga, el centenari del qual, fora de Mallorca, va passar molt despercebut tant pel que fa a les institucions públiques com a la denominada societat civil. Per incomoditat ideològica, també, en el cas de l'escriptor mallorquí? Per allunyament de les estètiques avui dominants?

D'altra banda, és igualment significatiu que aquest centenari no hagi servit per revisar damunt d'un escenari la literatura dramàtica d'Oliver. És indubtable que han arribat al públic espectacles teatrals de mèrit basats en el conjunt de l'obra oliveriana. Però la revisió de la seva producció estrictament dramàtica ha tingut un lloc marginal en la celebració, perquè ho han assumit companyies no pro-

fessionals, amb un nivell de qualitat estimable, però que, lògicament, no ocupen un lloc en el món teatral del país que assegurí la difusió dels seus treballs. Per tant, això ens obliga a preguntar-nos quina és la vigència objectiva per a la professió teatral de la literatura escènica oliveriana... Massa preguntes, segurament, per a l'obra d'un escriptor la vàlua del qual ningú no gosa posar explícitament en dubte, però que suscita massa reticències parcials, ideològiques o estètiques, perquè els qui en dubten no en replantegin públicament la vàlua global.

HELENA MESALLES
MIQUEL M. GIBERT